

Europa znanja. Danas je Europa birokratizirani mehanizam, proizvod koji u svojoj duhovnoj baštini počesto traži samo argumente za trenutne političke i gospodarske ciljeve, štoviše, događa se i da zaboravlja i odstranjuje iz današnje samoidentifikacije bitna obilježja svoje kulturne izvornosti. Ne treba to zaboraviti dok stojimo u njezinu predvorju sa svojom europskom baštinom pod rukom. Nemojmo zaboraviti ni samosvijest: mala nacionalna kultura kao što je hrvatska ovim pothvatom ne pruža samo informaciju o svojoj dragocjenoj baštini, nego afirmira upravo ono što je najveća vrijednost i prednost Europe: bogatstvo u različitostima koje treba upoznati, razumjeti i uvažavati.

Zdenka Janeković Römer

Lovorka Čoralić, *Venecija. Kraljica mora s lagunarnih sprudova: povijest Mletačke Republike*. Samobor: Meridijani, 2004., 172 str.

Istraživanjem hrvatsko-mletačkih veza, posebice iseljavanjem Hrvata u Mletke i proučavanjem života tamošnje hrvatske zajednice Lovorka Čoralić bavi se već više godina. O toj je tematici objavila veći broj knjiga i niz članaka s obiljem novih znanstvenih spoznaja. Knjiga koja je pred nama nešto je drugačijeg tipa. U napomenama na njezinu početku sama autorica govori o cilju pisanja ove knjige i načinu na koji je pristupila tematici (str. 7-8). Knjiga je u prvom redu namijenjena široj javnosti, a pisana je s namjerom da ponudi sažetu povijest Venecije pri čemu je posebna pozornost usmjerena na hrvatsko-mletačke veze.

Nakon kratkoga uvoda u mletačku povijest (str. 11-16) slijedi poglavlje o najstarijem razdoblju razvoja Venecije (str. 17-30). Tu je prikazan nastanak grada na pješčanim sprudovima u nemirnim vremenima velike seobe naroda, vrijeme prvih duždeva i rasta pod bizantskim okriljem, spretna politika koja je omogućila izrastanje u trgovačko središte, pomorske borbe s neretvanskim i hrvatskim vladarima, borbe

mletačkih patricijskih rodova za duždevski tron, ali i svakodnevni život stanovnika. Vremenski su ovim poglavljem obuhvaćene osnovne smjernice razvoja od 5. do 10. stoljeća.

Drugo poglavlje posvećeno je razdoblju uspona mletačke moći od 11. do 13. stoljeća (str. 31-48). Ono započinje učvršćenjem političke neovisnosti i prvim iskorakom na istočni Jadran za dužda Petra Orseola, te okončanjem sukoba oko duždevske časti onemogućavanjem nasljeđivanja tog položaja. Jedno od glavnih obilježja razvoja Mletaka u ovom razdoblju, ali i kroz cijelu mletačku povijest, nadvladavanje je vanjskopoličkih problema diplomatskim putem, uz ishođenje gospodarskih i političkih probitaka metodom dobrih odnosa sa svim moćnim državama. Na taj su način već do kraja 11. stoljeća stvoreni izvrsni temelji za dalekosežan politički i gospodarski uspon, kao i za teritorijalno širenje. Zamah širenju mletačke trgovine po cijelom Sredozemlju pružio je Prvi križarski rat. Balansiranje u sukobima na talijanskom prostoru u drugoj polovici 12. stoljeća donijet će Mlecima punu afirmaciju kao nezaobilaznom političkom čimbeniku. No, ovo poglavlje nije samo priča o gospodarskom i političkom usponu. Ono je i priča o danas vidljivim tragovima tog uspona u zdanjima koja taj uspon najbolje simboliziraju. Stoga je razumljivo da je autorica posebnu pažnju posvetila gradnji i značaju današnje bazilike Sv. Marka, te gradnji i širenju mletačkog arsenala. Nezaobilazni dio priče o uzdizanju Mletaka svakako su ratovi za istočni Jadran od 12. do 14. stoljeća, posebno borbe za vlast nad Zadrom. Ovaj je dio mletačkih interesa svakako najznačajniji za pogled iz hrvatskog kuta, pa je logično da je i tome posvećen znatan prostor.

“Zlatno doba” Mletačke Republike tema je trećeg poglavlja (str. 49-74). Sudjelovanje u Četvrtom križarskom ratu na početku 13. stoljeća donijelo je Mlečanima nadzor nad najvažnijim točkama na pomorskom putu između Venecije i Carigrada, brojne opljačkane umjetnine, trgovačke povlastice i pravo na tri osmine osvojenog Bizantskog Carstva. No, u drugoj polovici istog stoljeća uslijedili su dugotrajni

sukobi s Đenovom za nadmoć na Sredozemlju, koji su s prekidima potrajali više od sto godina. Unatoč brojnim neuspjesima na bojnopolju, a u zadnjem ratu i borbi za samu jezgru mletačke države, Venecija se na kraju ipak riješila glavne suparnice. Unatoč sukobima, mletačka trgovina u to vrijeme ne samo da nije zaustavljena, već je i proširena na zapad uspostavljanjem dobrih veza s Flandrijom i južnom Engleskom. Trgovačka i financijska moć ovog doba očitovala se i u podizanju brojnih građevina, javnih i privatnih. Poseban značaj među njima svakako ima jedan od glavnih simbola mletačke moći - duždeva palača. Kroz nju autorica provodi čitatelja poput izvrsnog turističkog vodiča. Početak 15. stoljeća obilježavaju pobjedonosni mletački pohodi na području kopnenog zaleđa (*Terraferma*) i istočne jadranske obale. Među prekomorskim mletačkim posjedima za nas su svakako najzanimljivija hrvatska područja, pa autorica, nakon osvajanja, detaljnije govori o ustrojstvu mletačke vlasti na istočnoj obali Jadrana. Ovo poglavlje, kao i "Zlatno doba", na političkom i gospodarskom planu zatvaraju mletačko-turski ratovi vođeni do početka 16. stoljeća, a na kulturnom planu utjecaji humanizma.

Ustroju mletačke državne vlasti posvećeno je posebno poglavlje (str. 75-88). Vrijedi zapaziti kako njime nisu obuhvaćeni samo najpoznatiji organi vlasti, odnosno vrh državne uprave, već i brojne magistrature, čime je odlično oslikana zamršenost i slojevitost vlasti nekadašnje Republike Sv. Marka. Svojevrsni vodič za polaganu šetnju samim gradom predstavlja poglavlje posvećeno opisu gradskih predjela, odnosno urbanističkom razvoju grada na lagunama (str. 89-113). Šest je mletačkih gradskih predjela - Dorsoduro, S. Croce, S. Polo, Cannaregio, S. Marco i Castello - predstavljeno za njih karakterističnim obalama, ulicama, mostovima, trgovima, građevinama, kao i umjetničkom baštinom koja ih krase. Pažnja nije posvećena samo reprezentativnim zdanjima poznatima s razglednica, već svim onim prostorima koji odražavaju svakodnevicu nekadašnjih Mletaka, pa su tu, uz opise znamenitih crkava

i palača, mjesta našli i opisi pučkih krajobraza.

Tijekom prošlosti, posebice na vrhuncu svoje moći, Mleci su bili jako useljeničko središte (str. 115-136). I sama je mletačka vlast poticala useljavanje gospodarski snažnih trgovaca, umješnih obrtnika i majstora iz različitih krajeva, te općenito useljavanje stanovnika podrijetlom s mletačkih posjeda na istočnom Jadranu i u Grčkoj. Među brojnim useljenicima, o kojima autorica govori u njima posvećenom dijelu knjige, za nas su najzanimljiviji upravo useljenici hrvatskog podrijetla, pa je njima i bratovštini sv. Jurja i Tripuna dan poseban prostor.

Razdoblje 16. i 17. stoljeća (str. 137-152) donijelo je Mlecima niz ratnih sukoba, počevši s onim na talijanskom i istarskom prostoru poznatim pod nazivom rat Cambreiske lige. No, posebno su iscrpljujući bili dugotrajni ratovi s Turcima, u kojima je Venecija postupno gubila dijelove prekomorskih posjeda. Čak ni sjajna pobjeda kršćanske mornarice kod Lepanta 1571. godine nije okrenula situaciju u mletačku korist. Samom gradu, pak, u istom stoljeću teške demografske gubitke nanose epidemije kuge. Ipak, unatoč iscrpljujućim ratovima i epidemijama, na kulturnom planu još traje doba sjaja, danas najočitije po brojnim Tintoretovim slikama. Na kulturnom planu za ono vrijeme nije ništa manje važan procvat mletačkog izdavaštva, tiskarstva i knjižarstva. Radnje s brojnim izdanjima na različitim jezicima i pismima činile su onovremene Mletke jednim od najvažnijih kulturnih središta Europe. U drugoj polovici 17. stoljeća ratna se zbivanja ipak kreću u mletačku korist, te Venecija širi svoje posjede na istočnojadranskoj obali, no druge će okolnosti, koje je donio nastup novoga vijeka, ipak ubrzati opadanje njezine gospodarske moći. Trajni silazak s povijesne pozornice donijelo je Mletačkoj Republici 18. stoljeće (str. 153-159) obilježeno malodušjem i malaksalošću na političkom i gospodarskom planu. Tek je na kulturnom planu Venecija još imala značaj u širim razmjerima. Svoj kraj Mletaka je Republika dočekala relativno mirno, prepuštajući se sudbini o kojoj su

konačnu odluku donijeli Francuzi i Austrijanci. Nakon 1797. povijest Mletačke Republike postaje dijelom povijesti talijanskih područja, iako tada još razjedinjenih. S konačnim sjedinjenjem s Italijom 1866. godine Mleci će dalje slijediti sudbinu te države. Ovim je podacima ujedno zaključen i povijesni pregled koji je pred nama.

Knjiga je opremljena popisom mletačkih duždeva i popisom odabrane literature. Najvredniji dio u opremi ove knjige svakako je kvalitetan slikovni materijal popraćen lijepo oblikovanim opširnim legendama. Ovakve izvrsne minijature moglo se zapaziti već u prvoj autoričinoj knjizi posvećenoj mletačkoj tematici (*U gradu svetoga Marka, Povijest hrvatske zajednice u Mlecima*, Zagreb, 2001.) i za pohvalu je što je takav način osvježavanja teksta zadržala. U ovakvoj knjizi, namijenjenoj široj publici i neopterećenoj bilješkama, te su minijature ujedno i izvrstan način približavanja tematike čitalačkoj publici.

Unatoč značajnoj ulozi koju je Venecija odigrala u povijesti Hrvata i hrvatskog etničkog prostora, zapanjuje činjenica da do pojave ove knjige nije na hrvatskom jeziku napisana ni na hrvatski jezik prevedena ikakva povijest Mletačke Republike. Već bi taj podatak bio dovoljan da se s veseljem pozdravi tiskanje ove knjige. No, to svakako nije i jedini razlog zbog kojeg je pojava ove knjige značajna novost. Za razliku od povijesti Mletaka pisanih na drugim jezicima, ova knjiga nudi pogled iz hrvatskog kuta. I to ne samo na stoljetnu političku dominaciju Mletaka na Jadranu i gospodarske veze o kojima se dosta pisalo u hrvatskoj historiografiji, nego i na doprinose koje su hrvatski iseljenici pružili životu same Venecije. O životu hrvatske zajednice u Mlecima autorica je već objavila niz radova, no ovdje su najvažniji rezultati tih istraživanja odlično uklopljeni u povijest Mletaka. Knjiga koja je pred nama zanimljiva je svakome tko je uzme u ruke. Kao priručnik bi morala odlično poslužiti vodičima, nastavnicima i svima kojima je Venecija dio turističkih ruta. Ipak, njezino je tiskanje prigoda za apel mjerodavnim znanstvenim institucijama

i izdavačima da se potakne i izdavanje opsežnije povijesti Venecije praćene kritičkim aparatom kakva bi bila prilagođena potrebama struke.

Zdravka Jelaska Marijan

Historija Osmanske države i civilizacije. Sarajevo: IRCICA - Orijentalni institut u Sarajevu, 2004., 1223 str.

Knjiga *Historija Osmanske države i civilizacije* nastala je kao rezultat zajedničkog istraživanja i suradnje turskih stručnjaka iz različitih znanstvenih područja, a izdao ju je Centar za Islamsku povijest, kulturu i umjetnost (IRCICA) u Istanbulu. Knjiga je stvorena s ciljem da pruži objektivan pregled osmanskog vremena na temelju istraživanja arhivskih izvora i objavljenih radova suvremenih povjesničara iz Turske i sa Zapada.

Projekt koji je okupio znanstvenike da bi stvorio zbirku njihovih probranih radova podrazumijevao je i prevodenje na više jezika. Tako je, kako je zapisano u predgovoru generalnog direktora IRCICA-e Ekmeleddina Ihsanoğlu, nakon prvih izdanja u Istanbulu 1994. i 1997. godine, knjiga prevedena na arapski i engleski jezik. Ove godine, u suradnji IRCICA-e i Orijentalnog instituta u Sarajevu, *Historija Osmanske države i civilizacije* izdana je i na bosanskom jeziku.

Drugi predgovor Halila Inalđžika predstavlja osvrt o tome kako se u prošlim vremenima pisala povijest Osmanlija i kako se tumačio njihov razvoj, uspon i pad. Današnji kvalificirani turski povjesničari, pak, uložili su sva svoja iskustva i umijeća kako bi što bolje "restaurirali sliku u njenoj prvotnoj formi".

Konačno, u »Uvodu« je Ekmeleddin Ihsanoğlu dao konkretne podatke o pisanju osmanske povijesti tijekom duga vremena, od prvih domaćih povijesti u Osmanskoj državi, koje su pisane na tradicionalni način, do djelaturskih i zapadnjačkih pisaca i znanstvenika današnjeg doba.